

PREPARE PACIFIC

SUKI PUIPUI OTE KOVIDI-19 **FAKATOKAGINA MO** KAIGA/FAKAPOTOPOTOGA **TUVALU**

TUSI O FAKAMATALAGA MO TOU KOMIUNITI

Updated 25th June, 2021

TUSI O FAKAMATALAGA MO TOU KOMIUNITI

Updated 25th June, 2021

SUKI PUIPUI OTE KOVIDI-19 **FAKATOKAGINA MO KAIGA/ FAKAPOTOPOTOGA TUVALU**

Te matagaluega kote 'Prepare Pasific' e maina mafai koutou e manavasee ite suki puipui ote Kovidi-19. Mai feitu kona, e fiafia te matagaluega o fakatoka ne fakamatalaga mote suki puipui tenei ke fesoasoani o fakamaina ki otou kaiga takitasi mafai ko oko atu te suki puipui tenei kia koutou.

Kooi e mafai o suki:

Te Maloo o Niusila ka amanaia ne ia koutou kola e ka pokotia malosi ne te Kovid-19, ke mafai o maua muamua ne koutou ate suki puipui. Ka mafai o maua muamua ne koe te suki puipui mafai koe:

- ko 16 ou tausaga io me matua atu, kae se tino Pasifika
- mafai koe se tino galue tokotasi ote matagaluega ote Ola lei, latou kola e galue i fale tausí o tino oloo malaga mai tua o Niusila, tino galue i malae vakalele io me ko uafu sai vaka
- e nofo tumau io me galue i fale tausí tino matua
- E lasi te pokotia malosí mai masaki fakamataku kola e fakamafua ne te Kovid-19

Niisi auala ka mafai ne koe o maua te suki tenei mafai koe e nofo ite faitu ki Saute o Aukilani (South Auckland) kae:

- isi sou masaki tutumau pela mote gaegae, masaki ote fatu, sukaa, masaki ote mama, io me ko masaki ote nonu
- tino se katoatoa (disability)
- faitama

Latou konei e too i loto i vaega o masaki konei ne laulau atu, ka mafai o maua ne koe se meli iti io mese meseti/fekau ke mafai o fakatonu sou taimi suki. Ka mafai o fakatonu i luga ite neti io me ite Laina telefoni fesoasoani ate matagaluega ote Suki puipui o Niusila. Kafai ko koe io me ko sou kaiga seki maua ne ia se meseti/fekau io mese meli iti, telefoni fakavave kite laina telefoni fesoasoani ate matagaluega ote Suki Puipui Niusila tela kote:

0800 28 29 26

E mafai koe o telefoni kite napa tenei i aso e fitu ote vaiaso, itula mai te 8 taeao kite 8 ite afiafi.

Ka mafai foki o fakamauagina a suki puipui o kaiga io me ko tino tausi o tino masaki e aofia i masaki ne lau-lau atu mai luga

Kafai koe e nofo tasi io me kote tausi mo sose tino tela kooti ne fakataligina ke suki muamua, ka mafai koutou o suki fakatasi.

Kaia e kamata te sukiga ote suki puipui i te faitu ki Saute o Aukilani

Kovidi-19 e ulu mai ki loto i Niusila i tuakoi o koga oloolo malaga tela la ko latou kola e galue i tuakoi o koga oloolo malaga ka lasi te mafai o pokotia ite vaelesi. Tokoukega o tou tino Pasifika e galue i tuakoi o koga oloolo malaga, laina amua o matagaluega taua mo galuega tau te ola lei. Ona la kote malae vakalele oloolo malaga e tuu i Saute o Aukilani, tenei te pogai e lasi ei te mafai o pokotia a tou komiuniti i te Kovidi-19. Te lasiga o pokotiaga pisi ote Kovidi-19 ne lavea ne tatou i Niusila nei e mafa tena pokotia i luga o komiuniti kola i Saute o Aukilani

Tino katoa konei e nofo i Niusila mai te sefulu ono tausaga (16) ki luga, nofo tumau io me se nofo tumau ka taligina ke maua ne latou te suki puipui ote Kovid-19

Kooti ne fakapatonu mai ne te maloo o Niusila, me ka fakamauagina katoa a suki puipui ne tino takitokotasi seafaina iei mafai koe se nofo mau.

Ka isi ne fakamatala totino ka fakamauagina mai tino katoa i Niusila ke mafai iei o iloa tonu me kooi kooti, io me seki suki kite suki puipui. A fakamatalaga totino konei ne maua mai ka taofi katoa ite fakapotopotoga ote Suki puipui (National Kovid-19 immunisation register). Ka se mafai o fakataliagina ke fakamatala atu ki sose fakapotopotoga ate Malo.

Ka mafai o maua ne koe te suki puipui mafai koe ko 16 tausaga io me matua atu. Ate suki puipui tenei e seai sena togi.

Te fakatautauga ke mafai o suki katoa fakapotopotoga Pasifika

Te polokalame kite sukiga ote suki puipui ote Kovid-19 i Niusila katoa e fakatautau ke kamata ia lulai ite tausaga nei 2021.

A suki puipui e lava mo tino katoa i luga i Niusila nei. Matou e fakamalosi atu ki tino katoa i tou komiuniti Pasifika kola ko maua taliaga o suki ke na olo fakavave ki loto o fai a suki koi tuai o kamata a polokalame o te suki puipui.

Sea te suki puipui tenei

Te suki puipui tenei ka maua ne koe e fakaigoa kite Pfizer Vaccine. Te suki tenei seki faite mai mai luga i manu ola fakatupu masaki ote Kovidi-19. E se mafai foki ne koe o maua te masaki kote Kovidi-19 mafai koe e suki. Ate suki tenei ka maua ne koe se vailakau tela e fakaigoagina kite Messenger RNA. Ate Messenger RNA e se koia se mea fou, ko oti ne fakatalitonugina ki sukesukega a tagata poto. E iloa aka te aoga ote vailakau puipui kote Messenger RNA ke mafai o puipui iei tatou mai masaki pisi pela mote fuluu io me kote taletale, mafa isu, fakagaegae mote fiiva (fever).

Toeaina mo lomatua ka pokotia malosi atu

Te galuega ate suki puipui tenei

Te Messenger RNA e fakatusa pela mese faiakoga, ona me iloilo kae akoako ne ia a sela ote foitino ke mafai ne latou o faite a manu puipui ote foitino o tau atu ki manu fakatupu masaki ote Kovidi-19. A manu puipui konei e fesoasoani o apuipui te foitino mai te manu fakatupu masaki ote Kovidi-19. Tela ka mafai ne latou o puipui ke moaa e mafai koe o pokotia io me masaki mafai ko pisi kia koe te manu ote Kovidi-19.

kafai e suki koe, ate vailakau ka nofo i tou foitino mose fia fua o aso. E se mafai o nofo leva iei. Ate vailakau ka ave keatea mai te foitino mafai kooti ne faite manu puipui kola e taugatonu o taua atu kite masaki. Ite taimi ko oti iei a manu puipui ote foitino ne faite, te Messenger RNA tela kote vailakau ka fakagalue ne te foitino ke mafai o ave ki tua mote foitino.

E mata a sela mo manu faite ote foitino e pokotia ite vailakau/suki puipui

Ate Messenger RNA tela kote vailakau e fakaoga ite suki puipui se mafai o ulu ki loto i sela puipui/faite totini ote foitino. Tena uiga e seai se pokotiaga ki sela totino ote foitino kola e faite kae tausi te foitino.

RNA

DNA

E tau o lua (2) suki puipui e maua ne koe

- Koe ka mafai o maua ne koe e lua suki puipui ote Kovidī-19, tela e 21 aso io me tolu (3) vaiaso te mao. Penei, kafai koe e suki ite aso nei, 21 aso mai tua io me 3 vaiaso mai tua ko toe mafai o suki te suki ite 2.
- Kafai ko oti tou suki muamua, ka mafai o isi se malosī foliki o tou foitino o puipui koe mai te masaki kote Kovidī-19.
- Te suki ite lua tela ka maua ne koe, ka mafai o malosī atu te puipui a tou foitino kite manu fakatupu masaki ote Kovidī-19.
- Kafai kooti ne suki kite suki puipui ote Kovidī-19, e fakatautau pela mese 1 kite 2 vaiaso ka mafai iei o katoatoa te malosī o manu puipui/tausi o tou foitino o puipui kae tausi koe mai te manu ote Kovidī-19.

E seai se fakamataku ite vailakau puipui ote Kovidi-19

Ate fakapotopotoga kote 'Prepare Pacific' fakatasi mote Ministry ote Health e talitonu me ite suki puipui tenei (Pfizer Vaccine) e seai se fakamataku. Kooti ne sukesuke i loto i fakaimasaki o suki kiei se 40,000 o tino. Ite taimi nei ko lau i miliona o tino ite lalolagi, e aofia i ei tagata mo fafine o fenua valevale, kooti ne suki kite suki puipui ote Kovidi-19.

Mai sukesukega konei, ne fakatalitonugina iei me seai se fakamataku ote suki puipui tenei. E seai foki ne pokotiaga fakamataku ki luga ite foitino.

Fesoasoani ne fakatokagina

E talitonu matou me seai ne pokotiaga tai fakamataku ka oko kia koe ite taimi e suki iei koe. Kae kafai e isi ne pokotiaga ki tou foitino e toka te kau suki kona o fesoasoani kia koe. Pokotiaga e mafai o oko atu kia koe pela me mae te lima tela ne suki, ulu mae, fakavela te foitino.

E toe fakamasaua atu foki me ite taimi e oti iei koe ne suki e tau koe o fakatali mose 20 minute. Mai te taimi tena, e isi se tokita tela ka onono kia koe. A ia ka onono ki pokotiaga kola e mafai o maua ne sose tino tela e suki. Tela se fesoasoani mai tafa loa o fesoasoani ne fakatokagina ke mafai o seai ne pokotiaga e oko kia koe ite taimi ko oti iei koe ne suki. A fakatokaga fesoasoani kona ko fakatokaga masani loa ki sose vailakau suki puipui e suki ki sose tino.

Seai se fakamataku ote suki puipui ki toeaina, lomatua mo tino kola e isi ne olotou masaki tutumau

E taua ko toeaina, lomatua, pena foki mo tatou kola e isi ne masaki tutumau ke mafai o suki. Ona ko pogai konei, toeaina mo lomatua, mo tatou kola masaki tutumau pela mo masaki ote fatu, nonu, suka io me nea aka foki, ko se lava te malosi olotou manu tausipuipui i olotou foitino.

Tela e vave pokotia tatou ne te manu ote Kovidi-19, pena foki a niisi pokotiaga fakamasei ote Kovidi-19.

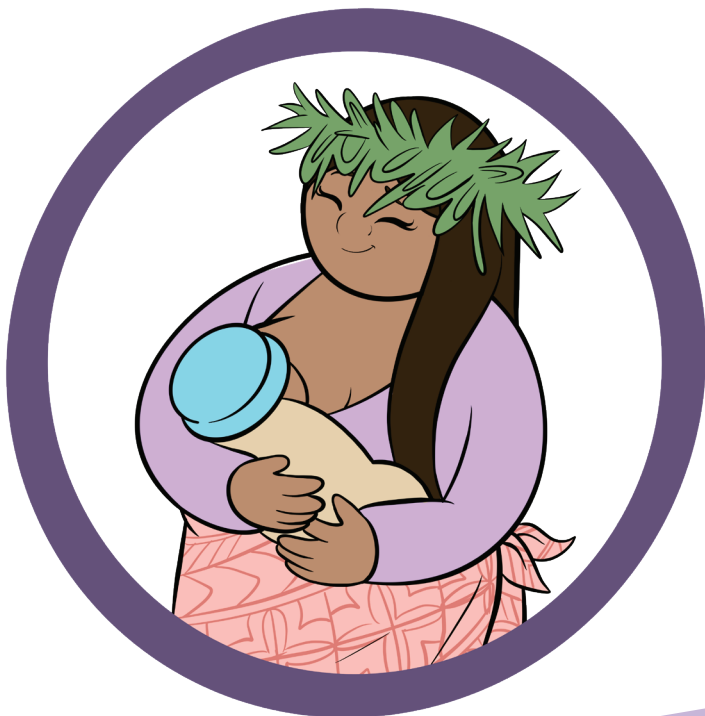
E isi ne nai tino ka se maua o suki ona ko niisi tulaga o masaki io me vailakau e inu ne koe. A tino suki ka fakafesili ne latou koe ki tulaga kona koi tuai o suki koe

E seai se fakamataku ote suki puipui ki fafine faitama

Kafai koe e faitama kae manako koe o suki, ka faigofie o maua ne koe a tou suki puipui. Kae masaua ke faipati muamua koe mo tau tino fakafanau(midwife) io me ko tou tokita mafai e isi ne ou masaki tutumau, io me ko niisi pokotiaga ki tou olalei.

E seai se pokotiaga ki fafine kola e fauu olotou tama

E seai nei ne pokotiaga io me ko fakamatakuga kooti ne iloa atu mo fafine kola e fauu olotou tamaliki.

Pokotiaga e mafai o lagona ne koe e pau mo niisi o pokotiaga ki niisi suki puipui

Ate vailakau ote suki puipui ka suki ki tou lima. Pokotiaga ote suki mai molimau ate taulasiga kola kooti ne suki konei.

- ka lagona ne koe te mae i tou lima
- ka lagona foki ne koe te fitaa ki tou foitino.

Niisi pokotiaga, kote mae o koga kano o tou foitino, fiiva io me fakamakalili mote logologosala.

Te lasiga o pokotiaga konei e se tumau.

NEA AU MEA KA LAGONA KI TOU FOITINO

Ka lagona ne koe te mae ki tou lima tela ne suki, ka mafai o mae tou ulu, fitaa te foitino, ko pokotiaga masani mai te taulasiga o molimau a tino.

NEA MEA E MAFAI O FESOASOANI

Fakasiu se laugatu ki vai moko io me ufi ne poloka kise laugatu ko fakapapa ki luga ite koga tela o koe ne suki. E mafai ne koe o fakamokomoko kise taimi tai leva.

E se lei ke mulumulu io me taotao malosi ne koe te koga tena ne suki

E MATA E KAMATA MAFEA A POKOTIAGA KONEI

E mafai o kamata i loto ise 6 kite 24 itula

Ka lagona ne koe a koga kano o tou foitino e logomae, logologosala te foitino, fakamakalili, mae a sokoga ivi. Ka mafai foki koe o taitai lua, maise mafai ko oti tou suki ite 2*

E tau mo koe o fakamalolo kae ke lasi tau inu ki vai.

E mafai ke inu ne ou panadol io me ko ibuprofen (fuaga mae). E tau o inu ne koe ki fakamatalaga kona i luga ite paketi fuaga.

Kafai e tumau te logologosala io me ko niisi pokotiaga kona mafai ko oti ne inu ou fuaga, e mafai koe o telefoni fakavave ki tou tokita ke fai ne iloiloga kia koe.

E mafai o kamata i loto ite 6 kite 48 itula

* A fakasiga o pokotiaga kona e mafai ne fakaasiga kola se autu tonu kite suki, e mafai ne fakaasiga o niisi masaki aka o koe mai tafa ote suki. Telefoni fakavave io me fano ke asi koe ne tou tokita.

Kafai e fakalotolotolua koe ki fakaasiga o pokotia ote suki, io me e lagona ne koe tou foitino ko pokotia ki, se maua se malosi, telefoni ki tou tokita (GP) io me telefoni kite laina telefoni seai se togi ate **Healthline kote 08003585453.**

Te vailakau suki tenei e aoga mo masaki kola e fakamafua ne te Kovidi-19

Kooti ne fakapatonugina me ite vailakau suki puipui tenei e aoga io me mafai o puipui ne ia koe mai te manu fakamafua masaki ote Kovidi-19 tela ne maua i Egelani (UK) mo Afelika ki Saute (South African). Ka mafai o fai ne fakamafufululiga kite vailakau suki puipui mafai e isi ne mafuliga kite manu fakamafua masaki ote Kovidi-19. A fakamafufululiga ka autu tonu loa kite mafai ne te vailakau o puipui ate foitino mai te manu fou fakamafua masaki ote-Covid 19.

Te vailakau suki puipui e aoga ki manu fakamafua masaki ote Kovidi-19

Sukesukega e fakapatonu mai me ite vailakau tenei kote Pfizer vaccine, tela kote igoa ote suki puipui, e nofo tena aoga o puipui te foitino mai te 90% kite 95% mai te lasiga o tino kola kooti ne suki kiei.

Ite vaitaimi nei seki ai se fakapatonuga me pefea te leva e mafai iei ne te vailakau io me kote suki ote Kovidi-19 o puipui koe. E fakatautau pela kise 8 masina e mafai iei koe o puipui mai masaki ote Kovidi-19.

Ite vaitau nei, e isi se talitonuga e fai pela me mafai loa ne koe o pokotia ite Kovidi-19 e ui iei kooti ne suki koe kite suki puipui. E fai mai molimau a latou kola ne suki kae pokotia ne te Kovidi-19 fakamuli, me a pokotiaga e feoloolo io me poko mama tela se manakogina ke faulu latou ite fakaimasaki.

Kafai koe kooti ne suki, ka se lasi te pisi ote manu ote Kovidi-19 ki tou kaiga.

Niisi o tatou ka maua ne fakailoaga e auala i meli iti mai te tou tokita (GP) ke mafai o fakatonu se taimi ke suki iei tatou. Kafai koe seki lesitala ise tokita (GP) tenei te taimi lei kena fano koe o salasala sou tokita ke lesitala koe iei.

E fakatonu pefea ke mafai koe o suki ite koga suki ate Pasefika (Pacific vaccination centre)

A te koga suki tenei ote Pasifika (Pacific vaccination) ko oti nei ne fakagalue i Otara. Ite Manukau Insititue of Techonology. Te fakatuatusi kote 5 Otara Road. Ate sua koga suki ote Pasifika Vaccination tenei i West Auckland. Te fakatuatusi kote Unit 1 –11, 7 Westgate Drive ne fakagalue mai te masina o Mee 2021.

Te koga suki tenei (Pacific vaccination centre) e fakagalue nei ne latou a tino galue kola e mafai o faipati ki gana kesekese ote Pasifika. E mafai ne latou o fesoasoani ki a koe mo tou kaiga, io me se kaulotu i fakamatalaga katoa kola e fia maua mote vailakau suki puipui tenei

Kafai e isi se taliga o koe o suki, e mafai ne koe o suki i sose koga tela e suki iei a tino. E mafai koe o fano i taimi tala o latou. Kae kafai koe manako ke suki koe ite koga suki tenei kote Pacific vaccination centre konei a mea e manakogina:

1. Ka isi se fakailoaga io mese kamiga ite meli iti io me i fekau i telefoni tauave a koulua, ke mafai o fakatonu iei se taimi lei ke suki koe
2. E manakogina ke toko ne koe te link ite meli iti io me ko te fekau/meseti ko mafai iei koe o fakatonu sou taimi i luga ite neti
3. I loto ite link, ko toko ne koe Otara io me ko Westgate mafai e pili koe ki koga konei
4. Onoono ki te po masina mote taimi tela e manako koe kiei. Ko toko ne koe
5. Kafai kooti ne fakafonu ou manakoga ki luga, ka maua ne koe se fakapatonuga o tau taimi suki mote po masina ise meseti/fekau i telefoni tauave io me se meli iti

E mafai foki koe o telefoni o fakatonu sou taimi suki ite laina seai se togi tenei, 0800 28 29 26, mai te 8 ite taeao kite 8 ite ariafi, i loto ite vaiaaso

KA MANAKO KOE KI NE FAKAMATALAGA TAI
UKE ATU FESOKOTAKI KI:
Tou tokita (GP) or
Telefoni kite napa **0800 358 5453**

Prepare Pacific website **www.preparepacific.nz**

COVID 19 vaccines website:
**[www.covid19.govt.nz/health-and-wellbeing
/Kovidi-19-vaccines](http://www.covid19.govt.nz/health-and-wellbeing/Kovidi-19-vaccines)**

**This Resource was developed based on
the latest information available:
Updated 25th June, 2021**

Notes

Notes

PREPARE
PACIFIC

